

PALIČKOVÁNÍ

IVANA DOMANJOVÁ

GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Paličkování

Ivana Domanjová

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 4166. publikaci

Odpovědná redaktorka Ing. Jana Minářová
Fotografie v knize Ivana Domanjová
Fotografie na obálce Ondřej Soukup
Sazba a grafická úprava Jana Řeháková, DiS.
Návrh grafické úpravy a obálky Zuzana Brečanová

Počet stran 112
První vydání, Praha 2010
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2010
Cover Design © Zuzana Brečanová, 2010

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorem ověřeny, přesto nelze za ně převzít zodpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody. Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-247-3229-9

obsah

Předmluva	7	Základní vzory paličkové krajky	48
Pomůcky pro paličkování	12	Polohodová vazba a její kombinace	50
Paličky	12	Polohod na očka	50
Herdule	13	Polohod za dva páry	53
Stojánek	14	Kombinace plátna, kroucených párů	
Podvinek	15	a polohodu	54
Nitě a efektní příze	15	Začínání ve špičce	56
Špendlíky	16	Krajka paličkováná do oblouku	58
Háčky	16	Přiháčkování	59
Nůžky	17	Tužení krajek	62
Tužidla	17	Napařování	62
Navíjení paliček	18	Škoby a vodou ředitelné emulze	62
Paličky s pláštěm	18	Chemická tužidla	62
Paličky bez pláštěků	21	Laky na vlasy	63
Příprava podvinku	22	Netradiční materiály v krajce	64
Plátňová vazba a její kombinace	26	Papírové provázky a gumpy	64
Řetízek	26	Efektní příze a vlny	65
Pláténko na očka	28	Korálky, perličky a polodrahokamy	66
Okraj za dva páry	31	Peříčka a jiné dekorativní prvky	67
Ažury tvořené vodivým párem	34	Barva v krajce	68
Kroucené páry	36	První cvičné práce	70
Kombinace plátna a krouceného páru	37	Jak pracovat s podvinku	70
Uzlování a nastavování paliček	38	Přehoz přes herduli	72
Tkalcovský uzel	38	Závěsné abstraktní prostorové ozdoby	86
Navázání paličky	40	Plastické květinové brože	98
Plochý uzel	41	Středový díl s pěti listy	99
Výměna paliček	42	Díl se čtyřmi listy	100
Zapaličkování	43	Díl se třemi listy	104
Jak zakončit krajku	44	Aby byla krajka hezká	108
Zavázání páru plochým uzlem	44	Doslov	110
Smykování	45	O autorce	112

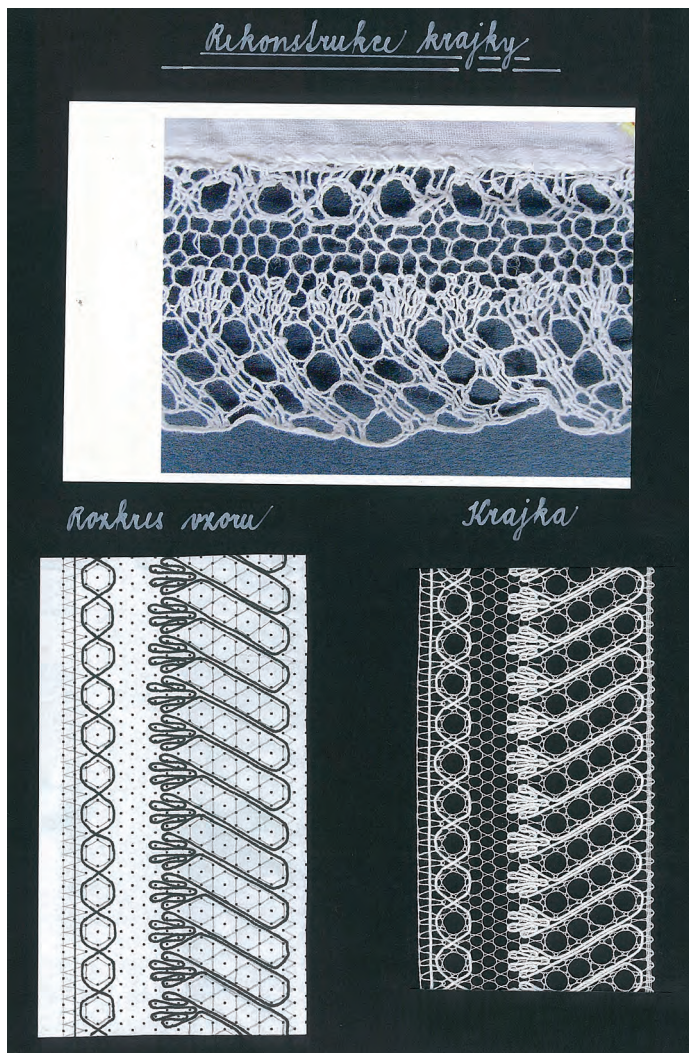

Předmluva

Bylo nebylo... Za pravěkým pralesem, za několika bažinami, v pravěké vesnici... Sličná a šikvná pražena tká jednoduchou rohož pro svého milovaného pramuže. Osnova z kořínků, zatížená kameny, útek z listoví. Vřešticí drobotina pobíhá kolem. Snad nevyválaná dítko, snad lovm znavený manžel, kdo ví, kdo z nich zakopává o pečlivě srovnaná závaží. Pražena zprvu nadává, ovšem náhoda je vždy matkou geniální myšlenky. Kameny pravidelně zpřehází, proti rozmotání zajistí útkem z kořínku a PRVNÍ KRAJKA JE NA SVĚTĚ... Nevěříte? Já také ne, ale je pravdou, že to tak být mohlo.

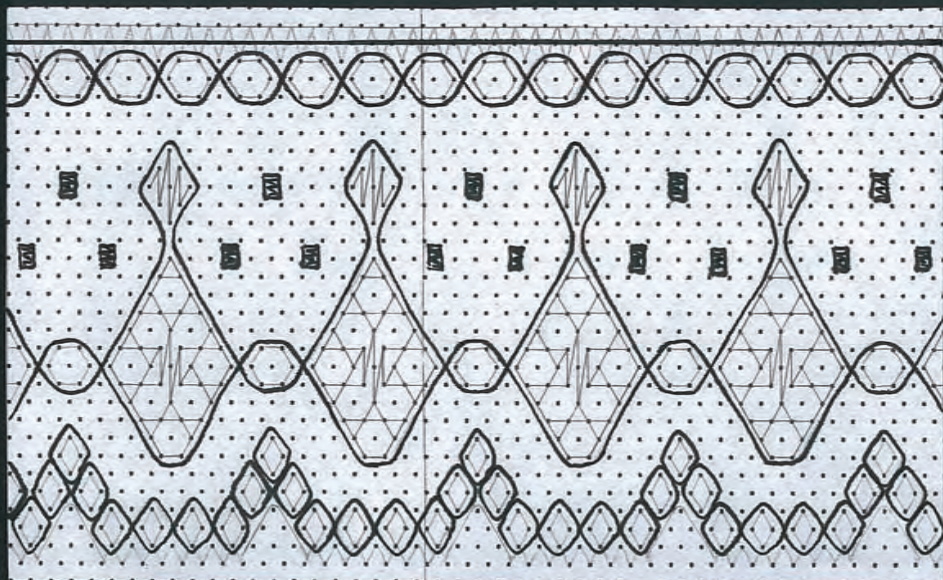
Kameny nahradila dřívka a kosti, motouzy a příze ze lnu, kopřiv nebo konopí spolehlivě vytlačily původní kořínky. Vývoj nezastavíš, s jídlem roste chuť.

První krajky byly jednoduché, balancovaly na pomyslné hranici mezi krajkou a tkaním, ale odvaha a kreativita autorek posouvaly techniku k momentální dokonalosti. Ženy se vždy chtěly líbit, a tak rády zdobily oděvy něčím novým, jiným a netradičním, čím by ohromily budoucí živitele svých dětí. S použitím trnů nastává nová možnost ve vytváření vzorů. Okraje jsou stále rovnější a rovnější, krajka nápaditější. Kovové tenké hřeby, skoro špendlíky, ji později ještě více zpřesnily a technicky zdokonalily.

Díky zaoceánským výpravám se objevuje v Evropě hedvábí i bavlna a krajky se stávají jemnějšími. Pochopitelně také luxusnějšími a tím pádem dražšími. S poptávkou rostou nároky na výrobce a z krajky se stává výnosný obchodní artikl. Nastupuje nemilosrdný diktát módy, vliv a požadavky církví, odznak luxusu a rozmařilosti. Lesk zlata, zkrátka baroko. Dění v celé Evropě zásadně ovlivňuje poptávku, kvalitu i množství.

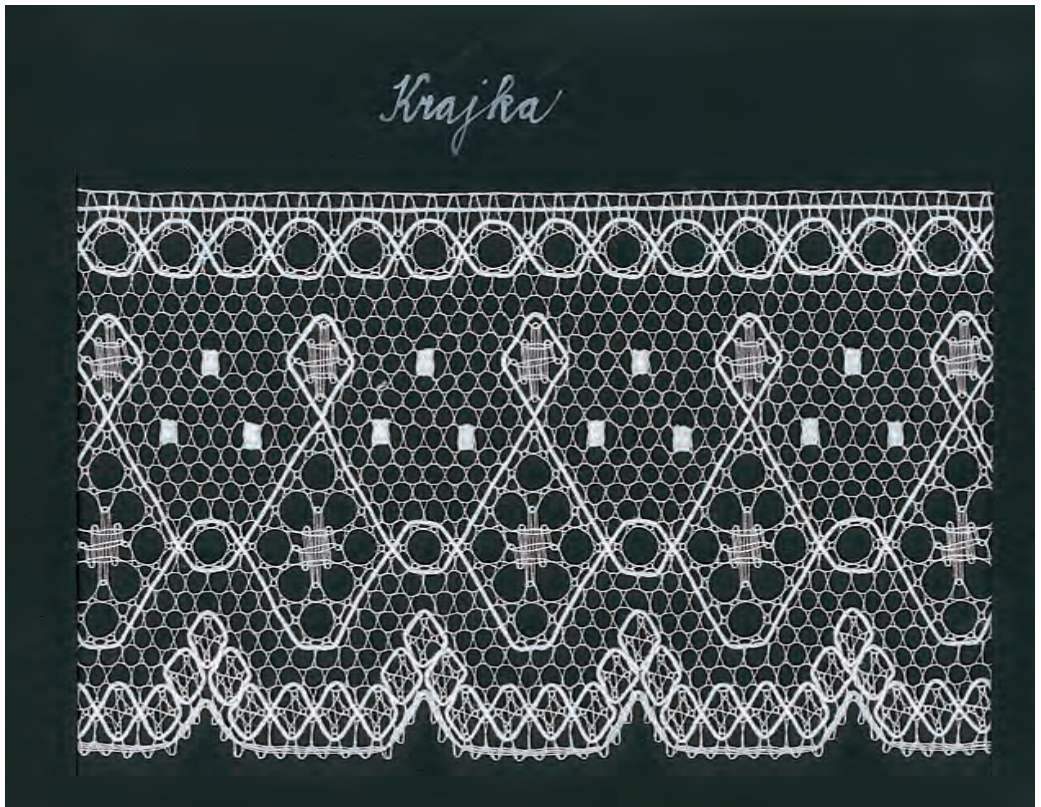
Návrh krajky ve vláče

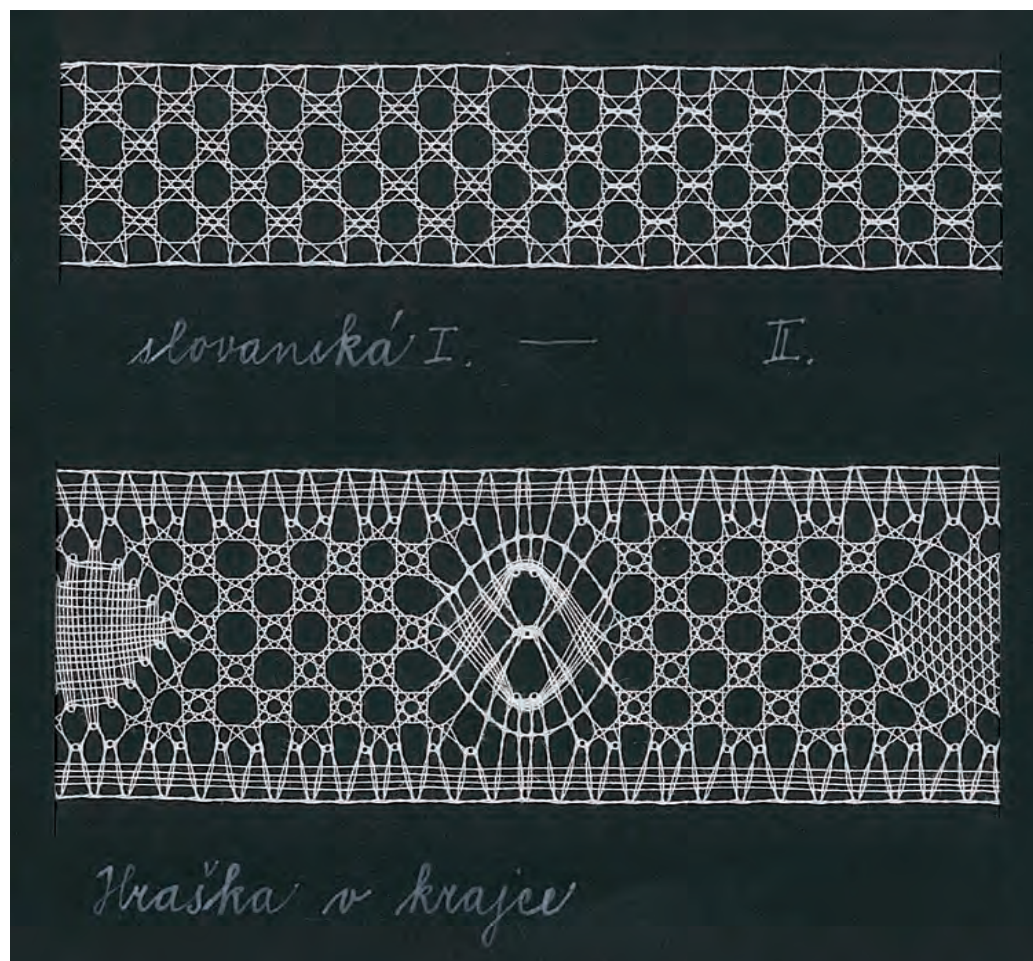

Objevují se první faktoři, zaměstnavatelé a velkoodběratelé. Krajkářky zapojují do výroby členy svých rodin, paličkují děti i muži. Ti záhy zjišťují, že výroba jemných pavučin je opravdu zdouhavá a pracná a to muži příliš nemilují. Mají však blízko k technice, a tak v první polovině 19. století vznikají stroje na výrobu vzdušné krásy. Krajka se navzdly rozdělí na ruční a strojovou.

Strojové se používají pro běžnou oděvní výrobu, jsou snadno dostupné v jakémkoli množství. Ruční naopak začínají mít punc jakési exkluzivity a stávají se součástí vybraných kolekcí. Nevěsty období secese lákají na své vlastnoručně upalíčované krajky muže svých snů. Krásná, romantická a veskrze krajková doba... Je tomu tak v celé tehdejší Evropě. Není televize ani internet a krajkářky mají dostatek času na zdokonalování složitých a propracovaných vzorů. Mnohé z nich se paličkují dodnes, předávají se z generace na generaci a jsou charakteristickými stavebními kamínky sbírek různých evropských krajkářských center. Je pravdou, že krajky se staly neodmyslitelnou součástí běžného života té doby. Neležely v šuplíku, stále se používaly, zkrátka žily a dýchaly...

Postavení české krajky a českých krajkářek však v jistém smyslu slova vybočuje z tohoto zajetého scénáře. Jak jinak, Češi se často a rádi odlišují, a proč by krajka měla být výjimkou. Nadčasové návrhy paní Sedláčkové – Serbouskové jsou i z dnešního pohledu fenomenální. Díky paní Emílii Paličkové vzniká po druhé světové válce na Vysoké škole umělecko-průmyslové v Praze samostatný Ateliér krajky. Událost v Evropě ojedinělá a nevídaná. Paní Paličková zde vychovává celou generaci výtvarnic, pro které se stává krajka způsobem vyjádření vnitřních tužeb a uměleckých názorů. Šedesátá a sedmdesátá léta minulého století jsou zásluhou těchto dam považována za ZLATOU ÉRU ČESKÉHO KRAJKÁŘSTVÍ a myslím, že naprosto oprávněně.

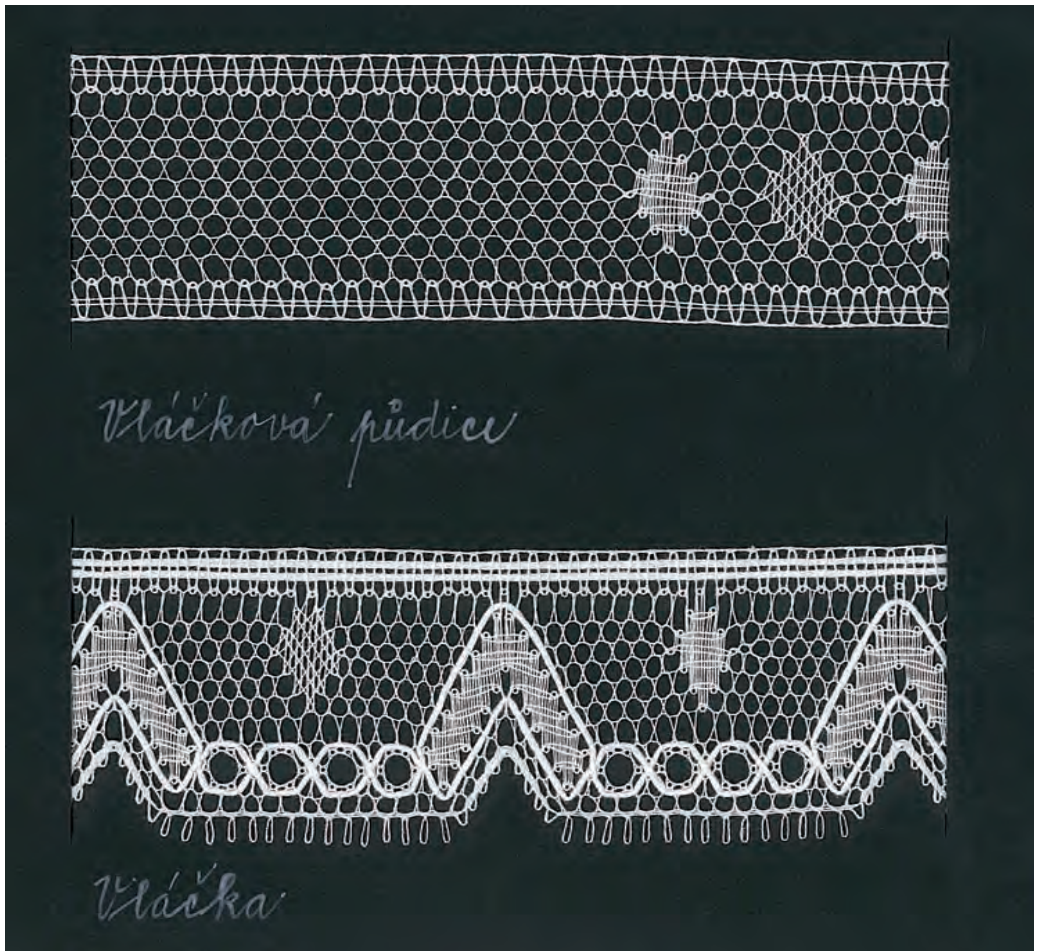

Jestli pravěká manželka ohromila svého chotě luxusním oblečkem, nevím. Vím však naprosto jistě, že i paní Serbousková kdysi začínala navíjením paliček a jednoduchým plátkem na očka... O její cestě za krajkami, o dalších krajkářkách a o vývoji české i evropské krajky se můžete více dozvědět na internetu a v odborné literatuře.

Věhlasu těchto dam žádná z nás pravděpodobně nedosáhneme. Vím ale na sto procent, že stojí za to prokousat se základy a nenechat se odradit pracností techniky. Není tak složitá, jak se zprvu zdá... Otočte list a vstupte spolu se mnou na dobrodružnou cestu za krajkou. Nemějte strach, udělám vše pro to, aby se vám první krůčky zdařily.

Hodně štěstí v našem společném putování přeje Ivana Domanjová

Pomůcky pro paličkování

Pro výrobu krajky potřebujete několik zcela nezbytných a nezastupitelných pomůcek. Některé z nich musíte zakoupit u výrobců nebo ve specializovaných obchodech, některé si můžete vyrobit sami nebo zaskočí šikovné maminky. Jako u mnoha aktivit i zde platí, že je lepší zabrousit do internetových vyhledávačů nebo navštívit některou krajkářskou akci a obrátit se na odborníky. Začátečník nemá zkušenosti a vlastně ani neví, co má koupit a jak pomůcky fungují. Odborná rada vám ušetří čas, problémy i peníze.

PALIČKY

Paličky jsou kouzelná dřívka, která slouží jako zásobník nití pro výrobu krajky a která usnadňují manipulaci s vlákny. Jejich prohazováním, otáčením a křížením tvoříme jednotlivé krajkové vzory a celá technika podle nich převzala svůj název.

Paličky dělíme na dvě základní skupiny, S PLÁŠTÍKEM a BEZ PLÁŠTÍKU. Jak se od sebe liší, vidíte na fotografiích. Pro nás je důležité, že na způsobu práce a na výsledném výrobku se odlišnost neprojevuje a na princip vytváření krajky vliv nemá. Paliček budete pro počáteční pokusy potřebovat 10 párů, tzn. 20 kusů. Počet paliček je, až na malé výjimky, vždy sudý, paličkujeme v párech a množství použitých dřivek je tedy dvojnásobné než je udávaný počet párů. Paličky by měly být z jedné skupiny, není vhodné míchat vzájemně pláštíkové a bezpláštíkové.

Paličky obou skupin jsou různých velikostí a tvarů, od jemných vláčkových až po velmi dlouhé na vlnu a silné efektní materiály. Velikost a druh závisí na síle navíjených nití a typu výsledné krajky. Existují i speciální paličky na drát, který lze rovněž do krajek používat pro vyztužení prostorových objektů nebo jako výtvarný záměr.

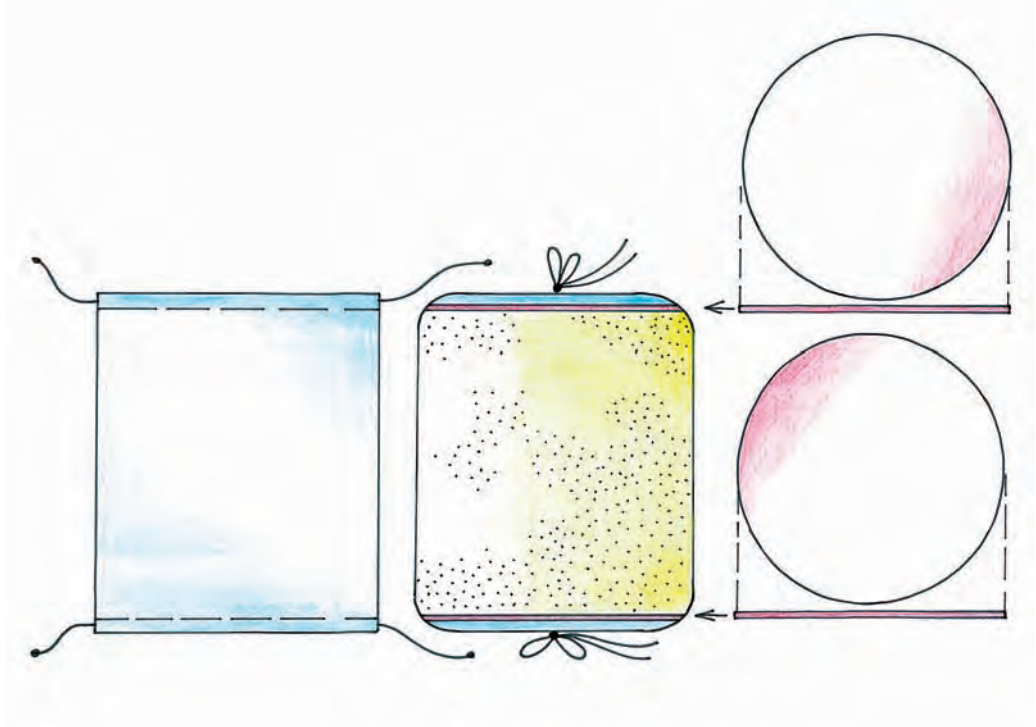

HERDULE

Herdule, poduška, baba či jak se místně tato pomůcka nazývá, je jakýsi vak, naplněný pilinami, pískem nebo senem. Je pro práci naprosto nezbytná a nepostradatelná. Slouží jako podložka pro výrobu krajky, zapichujeme do ní špendlíky a tím na předkresleném vzoru krajku vytváříme.

Pokud herduli nekoupíme, můžeme si ji vyrobit sami. Z obdélníku látky ve velikosti přibližně 50 × 60 cm ušijeme jednoduchý tubus a na obou koncích prošíjeme tunýlky pro protažení tkaničky. Vytvoříme jakýsi sáček bez dna, s uzávěrem po obou stranách. Z tvrdého kartonu, krabice či jiného silnějšího papíru vystříháme dvě kolečka o průměru 20 cm. Látkový sáček na jednom konci pomocí provlečené tkaničky stáhneme a dovnitř vložíme jedno papírové dýnko. Vzniklý polotovár plníme po vrstvách zvoleným materiálem. Nejdostupnější jsou suché dřevěné piliny. Každou asi 6–8 cm vysokou vrstvu je nutné hřbetem ruky silně stlačit, aby výsledná herdule byla pevná. Nikdy nezasypte celý prostor najednou, piliny neudusáte !!! Po naplnění celého sáčku umístíme na piliny druhé papírové kolečko a zatáhneme pevně tkaničku. Vznikne nám uzavřený pilinový válec.

Hotovou herduli je vhodné potáhnout ještě jednou samostatnou vrstvou nejlépe světlé jednobarevné látky, kterou lze vyměňovat a práť. Krajka je pracná záležitost a pomůcky je nutné udržovat v čistotě.

STOJÁNEK

Hotová herdule by se při práci protáčela, proto ji umístíme do dřevěného stojánu. Ty dělíme na dvě základní skupiny, na STOLNÍ a PROSTOROVÉ.

Stolní stojánky pokládáme přímo na desku pracovního stolu a svou velikostí by měly odpovídat průměru i délce naší herdule. Lze použít i proutěný nízký oválný košíček. Na desku stolu je vhodné položit přílnavý plastový protiskluz pod domácí spotřebiče, který za pár korun koupíte v každých domácích potřebách nebo papírnictví. Krajkou při paličkování utahujeme a proto je nezbytně nutné, aby stojánek nejezdil po desce stolu.

U prostorového stojánu stůl nahrazuje konstrukce. Je variabilnější a lze s ním pracovat i v místech, kde stůl nemáme. Velikost opět volíme podle průměru a délky herdule. Prostorový stojánek by měl být stabilní, pevný, neměl by se viklat a jeho výška by nám měla vyhovovat. Závažnost trpí prací samotnou, není důvod je zbytečně zatěžovat špatnou výškou této základní pomůcky.

PODVINEK

Podvinek je předloha, na které vlastní krajku vytváříme. Pro většinu typů krajek, vzorů a výrobků je nutný. Jeho propracovanost je závislá na složitosti vzoru a na zkušenosti krajkářky. Předloh pro paličkování je na trhu velké množství a jsou cenově dostupné. Zajímavostí paličkované krajky je, že je to technika oboustranná. Při samotné realizaci vytváříme krajku z rubu a výsledný výrobek po odšpendlení obracíme. Je to proto, abychom mohly všechny konce nití hezky ukončit a na hotovém výrobku nebyly uzlíky a zakončovací prvky znatelné. Podvinek je zrcadlově převrácená předloha hotové krajky.

NITĚ A EFEKTNÍ PŘÍZE

Paličkovat se dá v podstatě ze všeho, co na paličky dokážeme namotat. Každá nit či příze má určitou platnost a nelze ji dopředu zavrňovat. Začínající krajkářka by neměla příliš experimentovat a měla by pamatovat na osvědčené a generacemi prověřené pravidlo, že „Méně znamená mnohdy více...“

Pro první krajkářské pokusy a na nácvik základních vzorů postačí obyčejná perlovka. Pro realizace prvních samostatných výrobků je vhodnější perlovka DMC, která je kvalitnější, netrhá se a je stálobarevná. Velmi vhodné jsou bavlněné nitě síly č. 24–50, jemnější pro začátečníky nedoporučuji. Příjemnou škálu barev mají bavlněné háčkovací příze Anchor, které jsou vhodné v silách 10, 15, 20. Krásné krajky vznikají ze Iněných nití a lze použít i mulinky, které je třeba dělit na 2–3 vlákna. Pokud máme v úmyslu použít hotovou realizaci k slavnostnější příležitosti, použijeme pro paličkování lurexové zlaté nebo stříbrné nitě a dracouny. Navštivte některou krajkářskou akci či prodejní trh a nechte si poradit.

ŠPENDLÍKY

Jsou naprosto nepostradatelnou a zásadní pomůckou a pro běžnou produkci jich potřebujeme velké množství. Výběru tedy věnujeme zvýšenou pozornost. Doporučuji nakupovat, po poradě s krajkářkami, u odborníků.

Tenké a dlouhé, s malými hlavičkami, jsou vhodné pro výrobu jemných půdicových krajek. Silnější, se skleněnými hlavičkami, naopak pro výrobu krajek z efektních a hrubších materiálů. Obecně však platí, že špendlíky nesmí být zrezlé ani jinak poškozené a hlavičky barevných špendlíků nesmí být plastové nebo lakované. Barva i plast působí značné problémy při závěrečné fixaci hotového výrobku.

HÁČKY

Patří rovněž k základním pomůckám, bez kterých se krajkářka opravdu neobejde. Pro běžnou práci je vhodný háček 0,7–0,75. Je to nejuniverzálnější velikost. V obchodě si nechte ukázat několik kusů od každé velikosti, jedná se o strojovou výrobu a ne všechny jsou hezky opracované. Pozor na starší háčky po babičkách. Jsou vyrobeny jinou technologií a mají ostré a špičaté koncovky. Snadno se s nimi dostanete do malých oček, ale velmi často rozdělují nitě nebo je dokonce přerežávají. Z vlastní zkušenosti doporučuji mít několik háčků doma v zásobě, protože někdy mám pocit, že spolu s brýlemi s námi neustále hrají hru na schovávanou...

NŮŽKY

Další nezbytná pomůcka, jejíž výběr zasluhuje rozvahu. Používejte malé a s dlouhými špičkami. Výběr je značný, od krásně tvarovaných „ptačích“ až po obyčejné z manikúry. Osobně doporučuji nešetřit a koupit kvalitní. Musí být ostré, zejména ve špičce. Mnohdy stříháme jednotlivé nitě v méně přístupném místě a tupými se to opravdu nepodaří. Samozřejmostí je, že je používáme pouze na stříhání nití, nikoliv na papír při přípravě podvinku a v žádném případě s nimi nezkracujeme drátky. Pro tyto práce si pořídíme ještě jedny a zde z kvality ostří můžeme slevit.

TUŽIDLA

Slouží k zafixování požadovaného tvaru krajky a prostorové kompozice. Tužidla dělíme podle složení na CHEMICKÁ a VODOU ŘEDITELNÁ. Mezi chemická patří roztok perchloru, toluenu nebo jiného rozpouštědla a polystyrenu. Vzájemný poměr obou ingrediencí se velmi těžko odhaduje, protože se při smíchání polystyren ihned rozpouští. Tato směs je těkává, chemikálie se odpařuje, a při použití může dojít k rozpuštění barvy toneru kopírované předlohy.

Tužidla na vodní bázi jsou roztoky škrobů nebo disperzních lepidel, opět v určitém poměru. Zde je míchání jednodušší, snáze se odměřují. Při použití těchto prostředků se rozpouští barva předloh, které kopírujeme na inkoustových tiskárnách. Působením vodou ředitelného tužidla tmavé odstíny přízí šednou a krajka flekatí.

Velkým nešvarem mezi krajkářkami je užití laku na vlasy. Jak říká jeho název, je určen ke zpevnění účesu a nikoliv krajky. Obsahuje vitamínové a olejnaté příměsi a ty způsobí, že krajky po velmi krátkém čase žloutnou. Tužení krajek je trochu alchymie, dobrodružství i cvik. My se k němu vrátíme v samostatné kapitole.

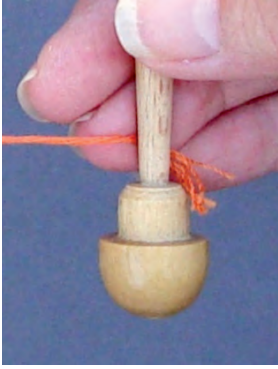
Navíjení paliček

Celá technika dostala podle paliček svůj název. Slouží jako zásobník nití a opravdu to bez nich nejde. Jak ale nit na paličku dostaneme? Není to takový problém, sledujte text a fotografie. Směr navíjení musí být správný, jinak by se nit při práci odvíjela a paličky by padaly. Ideální pochopitelně je, když vám první pokusy překontroluje zkušená krajkářka. Pro základní vzorníčky si připravte 10 párů paliček. Můžete použít několik barev, nejvhodnější materiál pro tyto začátky je perlovka. Určitě ji doma objevíte a pokud ne, je v nabídce každé galanterie.

PALIČKY S PLÁŠTIKEM

Paličku i s nasunutým pláštíkem uchopíme do pravé ruky a levou rukou omotáme koncem nitě její krček. Pláštík posuneme na nit, jako kdybychom navlékali korálek a nitku z krčku opět odmotáme. Nepoužívejte jehlu ani háček, je to zcela zbytečné. Konec uvolněné nitě položíme do dlaně pravé ruky tak, aby klubko leželo vlevo. Přes nit položíme paličku svisle jako panenku, hlavičkou nahoře. Ukazováčkem pravé ruky podržíme konec nitě pod paličkou a levou rukou směrem k sobě několikrát obtočíme tělo paličky. Máme tak správný směr a můžeme pokračovat v navíjení. Nejvhodnější je při navíjení držet paličku vodorovně.

Máme-li navinuto dostatečné množství nitě, nasuneme pláštík zpět na dřívko a u krčku paličky uděláme pojistný uzlík. Přes dlaň levé ruky uděláme z nitě oblouk a nit podržíme zespodu paličky ukazováčkem pravé ruky. Horní nit smyčky kolem krčku dvakrát směrem k sobě omotáme a utáhneme. Pokud jsme postupovali správně, měla by palička nejen držet, ale lehkým otáčením vpravo by se měla nit povolovat.

Z klubka odmotáme přibližně stejně dlouhý kus nitě, jaký jsme navinuli na první paličku, odstříhneme a navineme druhou paličku. Směr navíjení zůstává stejný. Hurá, máme připravený celý pár...

